

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Τμήμα: Μουσειοπαιδαγωγική Εκπαίδευση

Πτυχιακή Εργασία της *Παγανίδου Θεοδώρας*

ΘΕΜΑ:
ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ
ΣΤΟΛΕΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΞΗΡΑΣ

Επόπτης Καθηγητής: κ. Ευ. Αυδίκος
Εξεταστής Καθηγητής: κ. Δ. Σακελάρης

Βόλος, Ιούνιος 2005

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 7894/1
Ημερ. Εισ.: 08-12-2009
Δωρεά: Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ - ΠΣΕ - ΜΕ
2005
ΠΑΓ

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	σελ.	1
Κεφάλαιο 1	σελ.	4
1.1 Βαλκάνια - Γεωγραφία	σελ.	5
1.2 Α' & Β' Βαλκανικός Πόλεμος	σελ.	11
Κεφάλαιο 2	σελ.	18
2.1 Ελληνικές δυνάμεις Ξηράς	σελ.	19
2.2 Αντίπαλες δυνάμεις	σελ.	23
Κεφάλαιο 3	σελ.	25
3.1 Γενικές Πληροφορίες	σελ.	26
3.2 Στολές ελληνικών δυνάμεων ξηράς	σελ.	29
3.3 Διακριτικά Βαθμού	σελ.	34
3.4 Οπλισμός – Εξάρτηση	σελ.	37
Παράρτημα	σελ.	40
Συμπεράσματα	σελ.	54
Υποσημειώσεις	σελ.	56
Βιβλιογραφία	σελ.	58

Εισαγωγή

Το τέλος των σπουδών μας είναι άρρηκτα συνυφασμένο με τη συγγραφή της πτυχιακής εργασίας. Η επιλογή του θέματος αποδείχθηκε διαδικασία ιδιαίτερα χρονοβόρα και επίπονη, καθώς έπρεπε να βρεθεί ένα γνωστικό αντικείμενο που θα κάλυπτε τα ενδιαφέροντα μας. Έντονο ενδιαφέρον, λοιπόν, μας προκάλεσε αρχικά το ένδυμα και η ανάγκη του ανθρώπου να αποκτήσει ένα ρόλο μέσα από αυτό. Το παραπάνω θέμα όμως είναι ιδιαίτερα γενικό, οπότε στόχος μας ήταν η επιλογή ενός συγκεκριμένου είδους του ενδύματος και η ένταξή του σε ένα χρονικό πλαίσιο.

Η στρατιωτική στολή αποτέλεσε αντικείμενο, που θα θέλαμε να μελετήσουμε, οπότε αποφασίσαμε να ασχοληθούμε με αυτή. Όμως και αυτή την επιλογή μας θεωρείτο πολύ γενική, για το λόγο αυτό έπρεπε να γίνουμε ακόμα πιο συγκεκριμένοι. Στο επόμενο στάδιο η αναζήτησή μας οδήγησε στην στρατιωτική στολή των ελληνικών δυνάμεων ξηράς κατά τη διάρκεια των δυο Βαλκανικών Πολέμων. Η επιλογή της χρονικής περιόδου 1912-1913 αρχικά ήταν τυχαία, αλλά αργότερα επιμείναμε σ' αυτή, καθώς η βιβλιογραφία ήταν περιορισμένη και η ανάγκη μας να γνωρίσουμε περισσότερα πράγματα όλο και μεγάλωνε. Προσπαθήσαμε να δούμε το θέμα σφαιρικά και να το καλύψουμε σε όσο μεγαλύτερο βαθμό γίνεται.

Η προσέγγιση του θέματος, όπως μπορεί να δει ο αναγνώστης στις παρακάτω σελίδες, έγινε στα εξής επίπεδα. Αρχικά θεωρήσαμε αναγκαίο να δώσουμε γενικές πληροφορίες για την χρονική περίοδο που αναφερόμαστε, δηλαδή τους Βαλκανικούς Πολέμους, αλλά και να οριοθετήσουμε την περιοχή των Βαλκανίων.

Στη συνέχεια κάνουμε λόγο για τις Ελληνικές δυνάμεις ξηράς και τα στάδια, που πέρασαν, ώστε να αποκτήσουν τη μορφή με την οποία πήραν μέρος στους πολέμους. Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται λόγος για τις αλλαγές των στολών του ελληνικού στρατού από το 1908 και έπειτα. Στο ίδιο κεφάλαιο γίνεται γνωστός ο όγκος των δυνάμεων του ελληνικού στρατού αλλά και των υπολοίπων δυνάμεων που πήραν μέρος στον πόλεμο.

Έπειτα κάνουμε λόγο πρώτα για το ένδυμα αλλά και τον τρόπο και το λόγο που είναι κατασκευασμένη έτσι η ελληνική στρατιωτική στολή. Περιγράφουμε συγχρόνως λεπτομερειακά την κάθε στολή ξεχωριστά παραθέτοντας εικόνες, ώστε να κατανοεί ο αναγνώστης τα όσα διαβάζει. Παράλληλα με την περιγραφή της στολής αναφερόμαστε τόσο στα διακριτικά βαθμού των στολών, όσο και στην εξάρτυση και τον οπλισμό των ελληνικών δυνάμεων.

Όπως προαναφέραμε, προβλήματα προέκυψαν πολλά, καθώς οι όροι που αφορούσαν τις ενδυμασίες των ελληνικών δυνάμεων, ήταν άγνωστοι. Ουσιαστικό επίσης πρόβλημα, όπως προείπαμε ήταν και η έλλειψη πηγών, που θα μας έδιναν τις κατάλληλες πληροφορίες. Αρωγοί σε όλους τους παραπάνω προβληματισμούς μας στάθηκαν ο επιβλέπων καθηγητής κ. Ευ. Αυδίκος και ο εξεταστής καθηγητής κ. Δ. Σακκής, που με τις τακτικές συναντήσεις μας, έδιναν λύσεις, οδηγώντας μας κάθε φορά σε νέους δρόμους αναζήτησης. Επίσης θεωρούμε επιτακτική την ανάγκη να ευχαριστήσουμε τον κ. Γ. Μυλωνά, διευθυντή του Πολεμικού Μουσείου Αθηνών και τον κ. Β. Νικόλτσιο, διευθυντή του μουσείου Μακεδονικού Αγώνα Θεσσαλονίκης, που δέχτηκαν να απαντήσουν σε όλα τα ερωτήματα μας.

Η βοήθειά τους ήταν πολύτιμη, καθώς η κατάρτισή τους, πάνω στο αντικείμενο της πτυχιακής μας, είχε ως αποτέλεσμα την ορθή προσέγγιση του θέματος. Παράλληλα κατάφεραν να απομακρύνουν τους πολλούς σκοπέλους, που αντιμετωπίσαμε, δίνοντας μια σαφή εικόνα για τα όσα λάμβαναν χώρα στον ελληνικό στρατό την περίοδο, που μας ενδιέφερε, δηλαδή αυτή των Βαλκανικών πολέμων.

Τα Βαλκανικά Κράτη και η διάταξη των Μεγάλων Σχηματισμών πριν από τον πόλεμο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

1.1 Βαλκάνια - Γεωγραφία

Ξεκινώντας θεωρούμε επιτακτική την ανάγκη να ασχοληθούμε με τον όρο Βαλκάνια και να αναζητήσουμε την προέλευση του. Ο όρος προέρχεται από την τουρκική λέξη μπαλκάν ή βαλκάν και σημαίνει «Βουνό» ή «ψηλή» ή «δασώδης περιοχή»¹. Η Βαλκανική χερσόνησος είναι η ανατολικότερη από τις τρεις της Ευρώπης και είναι γνωστή ως ελληνική ή χερσόνησος του Αίμου. Πριν συνεχίσουμε την αναφορά μας στα Βαλκάνια θα ασχοληθούμε με την οροσειρά του Αίμου, που έγινε γνωστή ακόμα από τα χρόνια του Ηρόδοτου και του Θουκυδίδη. Αρχικά μάλιστα πιστευόταν για τον Αίμο, ότι επρόκειτο για μια ευθεία γραμμή από την Αδριατική Θάλασσα μέχρι τον Εύξεινο Πόντο, γεγονός που αποτέλεσε και αφορμή να δώσει το όνομα του στην χερσόνησο. Ως της αρχές της Αναγέννησης ο Αίμος ονομαζόταν «αλυσίδα του κόσμου», ενώ μόλις το 1840 αποδείχθη πως η οροσειρά διακόπτεται από τα Βαθύπεδα του Μοράβα και του Αξιού².

Η Βαλκανική Χερσόνησος καταλαμβάνει το νοτιοανατολικό άκρο της Ευρώπης και θα μπορούσαμε να πούμε ότι μοιάζει με ανεστραμμένη Πυραμίδα³, που βάση της έχει το Δούναβη, ενώ κορυφή της θεωρείται η Πελοπόννησος και κατ' επέκταση η Μεσόγειος Θάλασσα. Ανατολικά τα Βαλκάνια ορίζονται από τον Εύξεινο Πόντο, το Βόσπορο, τον Ελλήσποντο και το Αιγαίο, ενώ δυτικά από το Ιόνιο Πέλαγος και την Αδριατική Θάλασσα.

Στο μεγαλύτερο τους μέρος τα Βαλκάνια καλύπτονται από οροσειρές, οι οποίες αποτελούν συνέχεια των Ευρωπαϊκών Άλπεων και διακρίνονται σε τρεις ζώνες: τη δυτική, που καλύπτεται από τις δειναρικές, τις Αλβανικές Άλπεις και την Πίνδο, την ανατολική, που καλύπτεται από την οροσειρά του Αίμου και την κεντρική ζώνη, που καλύπτεται από τα Μακεδονικά Όρη και την Ροδόπη. Εκτός, όμως, από τις παραπάνω ορεινές περιοχές η Βαλκανική Χερσόνησος χαρακτηρίζεται και από δυο πεδινές εκτάσεις, ιδιαίτερης σημασίας, το Βαθύπεδο του Έβρου και αυτό του Μοράβα.

Ιδιαίτερης σημασίας είναι και οι ποταμοί που διασχίζουν την χερσόνησό του Αίμου. Ο σπουδαιότερος είναι ο ποταμός Δούναβης, που χύνεται στον Εύξεινο Πόντο, αλλά και ο ποταμός Έβρος, που εκβάλλει στο Αιγαίο Πέλαγος. Ο τελευταίος αλλά και ο ποταμός Μοράβας, δίνουν την ευκαιρία για ανάπτυξη της συγκοινωνίας μεταξύ της κοιλάδας του Δούναβη και του Αιγαίου⁴. Όσον αφορά τις λίμνες υψίστης σημασίας είναι η Σκόδρα στην Αλβανία, η Οχρίδα στα σύνορα Αλβανίας και Σκοπίων και η Μ. Πρέσπα στα σύνορα Αλβανίας, Σκοπίων και Ελλάδας.

Αφού εξετάσαμε γεωφυσικά τον χώρο των Βαλκανίων, αναγκαίο είναι να ασχοληθούμε και με την ιστορία τους. Πριν όμως, θα πρέπει να αναφερθούμε στις χώρες, οι οποίες ανήκουν στην Βαλκανική Χερσόνησο. Πολιτικά περιλαμβάνει την Ελλάδα, την Αλβανία, την πρώην Γιουγκοσλαβία και την Ευρωπαϊκή Τουρκία. Για λόγους όμως ιστορικούς και οικονομικούς, στη Βαλκανική περιλαμβάνεται και η Ρουμανία, παρόλο που γεωγραφικά το μεγαλύτερο μέρος της δεν ανήκει σ' αυτή⁵.

Η στρατηγική των Βαλκανίων είχε σαν αποτέλεσμα συχνά να δέχεται επιδρομές διαφόρων λαών, γεγονός που προκάλεσε και τη μεγάλη εθνολογική ποικιλία τους. Τα πρώτα ελληνικά φύλλα άρχισαν να εμφανίζονται το 2000π.Χ. Εγκαταστάθηκαν στο νότιο τμήμα και συγχωνεύτηκαν με τους Πελασγούς και τους Αιγαίους, δημιουργώντας την Ελληνική Φυλή. Αργότερα οι έλληνες εξαπλώθηκαν στα νησιά του Αιγαίου και στον υπόλοιπο Μεσογειακό χώρο. Ινδοευρωπαϊκά φύλα εγκαταστάθηκαν στο βόρειο και κεντρικό τμήμα της Βαλκανικής Χερσονήσου διώχνοντας μάλιστα τους ιθαγενείς Φρύγες.

Πολιτική ένωση των λαών του 4^{ου} αιώνα π.Χ. των Βαλκανίων πέτυχε ο Μέγας Αλέξανδρος, χωρίς όμως μεγάλη χρονική διάρκεια. Αφού η περιοχή δέχτηκε πολλές επιδρομές από τον 3^ο αιώνα π.Χ. και έπειτα, κατέληξε τον 2^ο αιώνα π.Χ. να γίνει Ρωμαϊκή επαρχία. Αργότερα περιήλθε στο Βυζάντιο, χωρισμένη σε επαρχίες της Αχαΐας, της Ηπείρου, της Μακεδονίας, της Θράκης, της Μοισιάς και του Ιλλυρικού. Πολύ αργότερα του 6^{ου} αιώνα μ.Χ. μετά από μια σειρά επιδρομών οι Σλάβοι εγκαταστάθηκαν στο βορειοδυτικό τμήμα της Βαλκανικής. Στο τέλος του 7^{ου} αιώνα μ.Χ. οι Βούλγαροι πήραν την περιοχή μεταξύ του Δούναβη, του Αίμου, του Εύξεινου Πόντου και της Σερβίας. Έτσι, ο εθνολογικός χαρακτήρας των λαών των Βαλκανίων άλλαξε, καθώς στα βόρεια επικράτησαν οι Σλάβοι και οι Βούλγαροι, στο χώρο της σημερινής Αλβανίας οι Ιλλυριοί, οι Έλληνες στο νότιό της τμήμα, με τους οποίους συγχωνεύτηκαν και οι Θράκες.

Στα τέλη του 14^{ου} αιώνα η χερσόνησος του Αίμου περιήλθε στα χέρια των Οθωμανών. Η τουρκική κατοχή είχε σαν αποτέλεσμα την μείωση του πληθυσμού των Βαλκανικών λαών από τους εξισλαμισμούς και την αποδημία πολλών στα χριστιανικά κράτη της Ευρώπης. Στο μεταξύ αυτοί που παρέμειναν κάτω από τον τουρκικό ζυγό διατήρησαν την εθνική και την θρησκευτική τους ταυτότητα, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν πολλά εθνικιστικά κινήματα. Πρώτοι μάλιστα οι Έλληνες κατάφεραν με την επανάσταση του 1821 να αποτινάξουν τον τουρκικό ζυγό και να δημιουργήσουν ένα μικρό ανεξάρτητο κράτος μόλις το 1830. Από την άλλη τό σέρβικο κράτος κατόρθωσε να αποκτήσει την αυτονομία του, ύστερα από τις επαναστάσεις του 1804 και 1815.

Με την ρωσική επιδρομή και την συνθήκη του Αγίου Στεφάνου το 1878 προκλήθηκαν ανακατατάξεις στο Βαλκανικό χώρο. Πιο συγκεκριμένα το Σερβικό κράτος κηρύχτηκε ανεξάρτητο και απέκτησε νέα εδάφη προς τα νότια, το Μαυροβούνιο έγινε επίσης ανεξάρτητο. Ταυτόχρονα ιδρύθηκε η Βουλγαρική ηγεμονία και στα νότια της η αυτόνομη επαρχία της Ανατολικής Ρωμυλίας, ενώ τέλος η Ελλάδα αύξησε τα σύνορα της με την προσάρτηση της Θεσσαλίας και του νομού Άρτας. Το 1885 η Βουλγαρία κατέλαβε πραξικοπηματικά την Ανατολική Ρωμυλία και το 1908 ανακηρύχτηκε ανεξάρτητο Βασίλειο⁶. Η οριστική οριοθέτηση των Βαλκανικών Κρατών και του Ευρωπαϊκού τμήματος της Τουρκίας έγινε με τους Βαλκανικούς πολέμους και τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, όπου το Μαυροβούνιο εντάχθηκε στη Γιουγκοσλαβία.

1.2 Α' και Β' Βαλκανικός πόλεμος

Με τη γενική ονομασία Βαλκανικοί πόλεμοι χαρακτηρίζονται οι πόλεμοι που διεξήχθησαν κατά τα έτη 1912 – 1913 και είναι γνωστοί με τις ονομασίες πρώτος και δεύτερος βαλκανικός πόλεμος⁷. Ο πρώτος βαλκανικός πόλεμος διεξήχθη κατά της Τουρκίας από το λεγόμενο Βαλκανικό Σύνδεσμο ή Βαλκανικό Συνασπισμό, δηλαδή τη Βουλγαρία, το Μαυροβούνιο, τη Σερβία και την Ελλάδα⁸ και είχε σαν συνέπεια την ολοκληρωτική εξαφάνιση της Οθωμανικής κυριαρχίας από την Ευρώπη. Από τον πόλεμο κατά της Τουρκίας, τον πρώτο Βαλκανικό πόλεμο, προέκυψε και ο δεύτερος βαλκανικός πόλεμος ανάμεσα σε Ελλάδα και Σερβία εναντίον της τέως συμμάχου Βουλγαρίας.

Από το 1908 η βαλκανική διπλωματία άρχισε μυστικές επαφές που στόχο είχαν την απελευθέρωση των κρατών από το τουρκικό ζυγό. Φιλοδοξία των μικρών Βαλκανικών κρατών ήταν η ολοκλήρωση της εθνικής τους ενότητας, γεγονός που ήταν εύκολο να επιτευχθεί, ύστερα μάλιστα από την αποτυχία της νεοτουρκικής επανάστασης για εκδημοκρατισμό του κράτους. Παράλληλα η Ρωσία, αναδιοργανωμένη ύστερα από την ήττα του 1904, επεδίωκε την κυριαρχία της στα Στενά. Συγχρόνως με τα παραπάνω ο ιταλοτουρκικός πόλεμος του 1911 – 1912 απέδειξε σε μεγάλο βαθμό την εξασθένηση και κατάρρευση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, καθώς οι Ιταλοί κήρυξαν τον πόλεμο κατά του Σουλτάνου και κατέλαβαν τη Λιβύη αλλά και τα Δωδεκάνησα.

Το Μάιο του 1912 υπογράφηκε συνθήκη συμμαχίας ανάμεσα στη Σερβία και τη Βουλγαρία υπό το βλέμμα της τσαρικής διπλωματίας⁹. Λίγο αργότερα, υπογράφηκε και από την Ελλάδα η ίδια συνθήκη, το κείμενο της οποίας επικυρώθηκε τον Ιούνιο του ίδιου χρόνου από το Βασιλιά της Βουλγαρίας Φερδινάνδο και τον Έλληνα διάδοχο Κωνσταντίνο που ασκούσε καθήκοντα αντιβασιλέα¹⁰. Την ίδια περίοδο το Μαυροβούνιο γνωστοποίησε την προσχώρησή του στη Βαλκανική συμμαχία, χωρίς όμως να υπογράψει καμιά συμφωνία.

Η αφορμή για την κήρυξη του πρώτου Βαλκανικού πολέμου δεν άργησε να φανεί. Η απόρριψη των αιτημάτων των Βαλκανικών χωρών για διασφάλιση της εθνικής αυτονομίας των μειονοτήτων¹¹, καθώς και οι τουρκικές σφαγές σλαβικών πληθυσμών τον Ιούλιο του 1912 είχαν σαν αποτέλεσμα την ένοπλη δράση κατά της Τουρκίας¹².

Η επιστράτευση των συμμάχων Μαυροβουνίου, Σερβίας και Βουλγαρίας κηρύχτηκε στις 18 Σεπτεμβρίου 1912 και της Τουρκίας ανεπίσημα στις αρχές Αυγούστου με το πρόσχημα μεγάλης άσκησης στη Θράκη. Επίσημα η Τουρκία κήρυξε επιστράτευση στις 14 Σεπτέμβρη 1912 τόσο στις περιοχές της Μακεδονίας όσο και στις περιοχές της Θράκης. Η Ελλάδα κήρυξε τον πόλεμο εναντίον της Τουρκίας στις 5 Οκτώβρη 1912. στον κοινό Βαλκανικό αγώνα η Ελλάδα συνείσφερε 90.000 στρατού, το Μαυροβούνιο 35.000, η Σερβία 220.000, η Βουλγαρία 300.000 και η αντίπαλος Τουρκία 340.000 στρατού¹³.

Οι σύμμαχοι Ελλάδα – Βουλγαρία – Σερβία και Μαυροβούνιο δεν είχαν καταστρώσει συγκεκριμένο στρατηγικό σχέδιο, στόχος τους ήταν απλά η επίθεση κατά του τουρκικού στρατού. Για γεωγραφικούς όμως λόγους ανέλαβε ο κάθε στρατός συγκεκριμένη περιοχή επίθεσης. Έτσι ο Βουλγαρικός στρατός ανέλαβε την επίθεση κατά του τουρκικού στρατού στη Θράκη ενώ η Ελλάδα και η Σερβία στην περιοχή της Μακεδονίας. Ενώ όμως όλα έδειχναν πως λειτουργούσαν σωστά, ώστε να φέρουν νικηφόρο αποτέλεσμα, υπήρχε μυστική στρατιωτική συνθήκη, μεταξύ Σερβίας και Βουλγαρίας, με την οποία οι δυο χώρες είχαν σκοπό τους την επικυριαρχία της καθεμιάς σε ορισμένα εδάφη. Σύμφωνα λοιπόν με την συνθήκη αυτή ο Βουλγαρικός στρατός ανέλαβε επιχειρήσεις και στη Μακεδονία με μόνο στρατηγικό λόγο την κατάληψη της Θεσσαλονίκης.

Η ελληνική κυβέρνηση υποψιαζόταν το δόλιο σχέδιο των Βουλγάρων, γι' αυτό και η εντολή της ήταν ο ελληνικός στρατός να καταλάβει πρώτος την Θεσσαλονίκη, πριν το Βουλγαρικό. Η εντολή αυτή έπρεπε οπωσδήποτε να πραγματοποιηθεί, αφού οι σύμμαχοι είχαν συμφωνήσει πως κάθε βαλκανικός συνέταιρος θα κρατούσε όσα εδάφη είχε καταλάβει ο στρατός του. Στον αγώνα για την κατάληψη της Θεσσαλονίκης έλαβε μέρος και ο ίδιος ο Βασιλιάς Γεώργιος. Από την άλλη ο διάδοχος και αρχιστράτηγος του ελληνικού στρατού Κωνσταντίνος διέταξε έξι από τις επτά Μεραρχίες του να βαδίσουν προς Βέροια με σκοπό τη Θεσσαλονίκη¹⁴.

Στις 16 Οκτώβρη 1912 έπεσε η Βέροια και ο ελληνικός στρατός προχωρούσε προς Γιαννισά, όπου είχε συγκεντρωθεί μεγάλο μέρος του τουρκικού στρατού. Η τύχη της Θεσσαλονίκης κρίθηκε στην περιοχή αυτή με μια διήμερη μάχη στις 19 και 20 Οκτώβρη 1912, όπου οι τουρκικές δυνάμεις υπέστησαν πανωλεθρία¹⁵. Ο δρόμος για τη Θεσσαλονίκη ήταν πλέον ανοιχτός, το γεγονός αυτό επισκίαζε η είδηση, ότι την ίδια ώρα όδευε προς την ίδια κατεύθυνση και ο Βουλγαρικός στρατός. Και οι δυο δυνάμεις, οι ελληνικές και οι βουλγαρικές είχαν βάλει στοίχημα με το χρόνο για το ποια θα καταφέρει να φτάσει πρώτη.

Στις 26 Οκτωβρίου 1912 ύστερα από διαπραγματεύσεις με τον Τούρκο διοικητή Χασάν Ταχσίν, για την παράδοση της Θεσσαλονίκης, οι Ελληνικές δυνάμεις πήραν διαταγή να βαδίσουν εναντίον της πόλης. Αργά την ίδια νύχτα η επιχείρηση κατάληψης της Θεσσαλονίκης ολοκληρώθηκε και την ίδια ώρα οι Μαυροβούνιοι κατευθύνονταν προς το Νόβιπαζαρ και τη Ρογάνη, οι Σέρβοι προς τα Σκόπια και το Μοναστήρι και οι Βούλγαροι προς τις Σαράντα Εκκλησιές και την Ανδριανούπολη. Όλη αυτή η ενεργητικότητα είχε ως αποτέλεσμα την υποχώρηση των τουρκικών δυνάμεων τόσο από την περιοχή της Μακεδονίας όσο και από αυτή της Θράκης, καθώς δεν είχαν πια καθόλου γραμμές ανεφοδιασμού. Μόνες εστίες αντίστασης για την Τουρκία ήταν η Ανδριανούπολη, τα Σκόδρα στην Αλβανία και τα Γιάννενα¹⁶.

Στις 20 Νοεμβρίου 1912 η Τουρκία υπέγραψε ανακωχή με τους Βούλγαρους, τους Σέρβους και τους Μαυροβούνιους, αφήνοντας ανοιχτό μέτωπο μόνο με την Ελλάδα.

Το τέλος των ελληνοτουρκικών διαφορών δόθηκε στις 21 Φεβρουαρίου 1913, όταν ο Τούρκος Στρατηγός Εσάτ αναγκάστηκε να παραδώσει την πόλη των Ιωαννίνων στον ελληνικό στρατό. Λίγο αργότερα συνήλθε στο Λονδίνο συνδιάσκεψη για την ειρήνη ανάμεσα στα συμμαχικά Βαλκανικά κράτη και την Τουρκία. Στις 17 Μαΐου 1913 υπογράφηκε η συνθήκη, σύμφωνα με την οποία ο Σουλτάνος παραχωρούσε στους Βαλκάνιους συμμάχους όλα τα ευρωπαϊκά εδάφη της αυτοκρατορίας και άφηνε τις Μεγάλες Δυνάμεις να αποφασίσουν για την τύχη των νησιών του Αιγαίου, της Κρήτης, της Χερσονήσου του όρους Άθως και της Αλβανίας.

Η συνθήκη αυτή άφηνε εκκρεμότητες ως προς το πώς θα μοιραζόταν δίκαια τα ευρωπαϊκά εδάφη της Τουρκίας. Είναι χαρακτηριστικό πως δυο μέρες μετά την ολοκλήρωση της συνδιάσκεψης του Λονδίνου υπογράφηκε συνθήκη ελληνοσερβικής συμμαχίας εναντίον της Βουλγαρίας. Έτσι το τέλος του Α' Βαλκανικού πολέμου οδηγούσε με μαθηματική ακρίβεια στην έναρξη ενός καινούργιου, του Β' Βαλκανικού πολέμου, ανάμεσα στους Βούλγαρους και στους δυο πρώην συμμάχους τους.

Η Βουλγαρία μπήκε στον Β' Βαλκανικό πόλεμο διαθέτοντας 350.000 στρατού ενώ η Ελλάδα και η Σερβία διέθετε 110.000 και 260.000 αντίστοιχα¹⁷. Στις 16 Ιουνίου 1913 τα Βουλγαρικά στρατεύματα επιτέθηκαν στους Σέρβους στη Γευγελή και στους Έλληνες στην περιοχή της Νιγρίτας.

Συνέπεια της επίθεσης ήταν η διαταγή για απομάκρυνση από τη Θεσσαλονίκη 2000 Βουλγάρων.

Η επιτυχία αυτή οδήγησε τις Ελληνικές δυνάμεις στη γραμμή Κιλκίς – Δοϊράνη – Λαχανά, όπου ύστερα από ένα διήμερο αγώνα στις 26 και 27 Ιουνίου 1913, κατέλαβαν τις περιοχές των Σερρών στις 28 Ιουνίου και στη 1 Ιουλίου της Δράμας και της Καβάλας.

Η Βουλγαρία βρισκόταν σε πολύ δύσκολη θέση, γεγονός που εκμεταλλεύτηκαν οι υπόλοιπες δυνάμεις. Η Τουρκία ανακατέλαβε την Ανατολική Θράκη και την Ανδριανούπολη, ενώ η Ρουμανία κήρυξε τον πόλεμο εναντίον της και ο στρατός της πέρασε ανεμπόδιστα τα σύνορα φτάνοντας ως τη Σόφια¹⁸.

Μπροστά σε όλη αυτή την καταστροφή ο Βασιλιάς της Βουλγαρίας Φερδινάνδος ζήτησε τη βοήθεια των Μεγάλων δυνάμεων με σκοπό την υπογραφή ανακωχής. Ο Β' Βαλκανικός πόλεμος έληξε, λοιπόν, με την υπογραφή της συνθήκης του Βουκουρεστίου στις 10 Αυγούστου 1913¹⁹. Σύμφωνα με τη συνθήκη αυτή η Τουρκία έχανε όλες τις Ευρωπαϊκές της κτήσεις εκτός από την Ανατολική Θράκη με την Ανδριανούπολη και τα νησιά του Αιγαίου, Ίμβρο και Τένεδο. Η Ρουμανία κέρδιζε πληθυσμό 350.000 κατοίκων, αποσπώντας τη Δοβρουσά και τη Σιλιστρία. Η Βουλγαρία προσαρτούσε την Δυτική Θράκη και το λιμάνι της Αλεξανδρούπολης, κερδίζοντας έτσι 400.000 κατοίκους. Η Σερβία και το Μαυροβούνιο μοιράστηκαν τα εδάφη της περιοχής του Νόβι Παζαρ. Τέλος η Ελλάδα προσάρτησε τη Μακεδονία και την Ήπειρο. Όριο των Ελληνοβουλγαρικών συνόρων έγινε ο ποταμός Νέστος.

Επίσης στα Ελληνικά χέρια πέρασε η Κρήτη, η χερσόνησος του Άθως και τα νησιά του Αιγαίου, εκτός από τα Ιταλοκρατούμενα Δωδεκάνησα. Συνολικά η Ελλάδα κέρδισε πληθυσμό 1.620.000. Όσον αφορά το ζήτημα της Αλβανίας, οι μεγάλες δυνάμεις έκριναν ότι ήταν επιτακτική η ανάγκη δημιουργίας ανεξάρτητου Αλβανικού κράτους υπό το βλέμμα της Αυστρίας και της Ιταλίας²⁰.

Επιστρέφοντας και πάλι στα κέρδη που επέφεραν οι δυο Βαλκανικοί πόλεμοι στην Ελλάδα, θα πρέπει να τονίσουμε ότι, το ελληνικό κράτος σχεδόν διπλασιάστηκε, καθώς από 64.786 τετραγωνικά χιλιόμετρα αυξήθηκε σε 108.606. Ο πληθυσμός του από 2.666.000 ανέβηκε σε 4.363.000. Ταυτόχρονα σημαντική αλλαγή παρατηρήθηκε και στην οικονομία με τις ανεπτυγμένες βιομηχανίες της Θεσσαλονίκης, της Βέροιας, Νάουσας, Έδεσσας και της Καβάλας. Στη γενική παραγωγή της χώρας σημαντική ήταν και η βοήθεια των μεγάλων νησιών του Αιγαίου, που με τα προϊόντα της έδωσαν μια επιπλέον ώθηση²¹.

Η Ελλάδα, λοιπόν, βγήκε από τους δυο Βαλκανικούς Πολέμους πανίσχυρη. Οι νίκες του στρατού της αλλά και η αύξηση των δυνάμεων της, την κατέστησαν υπολογίσιμη δύναμη στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

2.1 Ελληνικές δυνάμεις ξηράς

Ήδη από το 1900 ο ελληνικός στρατός προσπαθούσε να ανασυγκροτηθεί. Στα πλαίσια αυτής της ανασυγκρότησης επανασυγκροτήθηκε η 3^η Μεραρχία Πεζικού και σχηματίστηκαν δυο συντάγματα Ευζώνων. Το 1903 έγιναν μικρές τροποποιήσεις ενώ το επόμενο έτος ίσχυε νέος οργανισμός στρατού. Πιο συγκεκριμένα διατηρήθηκαν οι τρεις μεραρχίες πεζικού και η καθεμιά αποτελείται από δυο ταξιαρχίες πεζικού, δυο τάγματα ευζώνων, ένα σύνταγμα πυροβολικού, ένα σύνταγμα μηχανικού, ένα σύνταγμα ιππικού, ένα λόχο μεταγωγικών, ένα λόχο υγειονομικού και μια μεραρχιακή μπάντα.

Το 1907 αποφασίστηκε ο επανεξοπλισμός του στρατού. Οι μάχιμες μονάδες εφοδιάστηκαν με το αυστριακής προέλευσης επαναληπτικό τυφέκιο Μάνλιχερ των 6,5 χιλιοστών (*Φώτο, σελ.39*). Παράλληλα εισήχθησαν και μαζικά πολυβόλα αυστριακής προέλευσης και πάλι τύπου Σβαρτσλοζ των 6,5 χιλιοστών με βάρος χωρίς τον τρίποδα περίπου 20 κιλά²². Αργότερα ο ελληνικός στρατός προμηθεύτηκε νέα πυροβόλα γαλλικής προέλευσης τύπου Σναϊντερ των 75 χιλιοστών, ενώ οι βοηθητικές δυνάμεις εξοπλίστηκαν με τυφέκια gras.

Το 1908 καθιερώθηκε η διάσημη χακί στολή υπηρεσίας του ελληνικού στρατού. Η νέα αυτή στολή των ελληνικών δυνάμεων, το τυφέκιο Μάνλιχερ αλλά και η ιαχή «Αέρα» που πρωτοακούστηκε κατά τη διάρκεια του πρώτου Βαλκανικού πολέμου αποτέλεσαν σύμβολα.

Το 1909 ο οργανισμός προέβλεπε αλλαγές στη σύνθεση των τριών μεραρχιών του πεζικού. Κάθε μεραρχία περιελάμβανε τρεις ταξιαρχίες πεζικού, ένα σύνταγμα πυροβολικού, ένα ιππικού, ένα τάγμα μηχανικού, δυο λόχους μεταφορών, λόχο υγειονομικού και υπηρεσίες. Κάθε ταξιαρχία πεζικού συγκρατείται από δυο συντάγματα πεζικού, ένα τάγμα ευζώνων και ένα λόχο πολυβόλων.

Το 1910, όταν στην εξουσία ήταν ο Βενιζέλος, άρχισε και πάλι να εφαρμόζεται πρόγραμμα αναδιοργάνωσης του στρατού²³. Έτσι στα πλαίσια της αναδιοργάνωσης αυτής ίσχυε για το στρατό ξηράς: η καθιέρωση της στρατιωτικής θητείας, η στρατιωτική εκγύμναση για ένα τρίμηνο, η απόδοση ιδιαίτερης έμφασης στη διοικητική μέριμνα, με τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων, όπως υλικό στρατοπεδίας, τα υπάρχοντα σχέδια επιστράτευσης προσαρμόστηκαν βάση των αναγκών της εποχής. Παράλληλα ο στρατός οργανώθηκε με βάση την μεραρχία, καθιερώθηκε ο θεσμός του γενικού επιθεωρητή του Στρατού καθώς και του αρχιστράτηγου στον πόλεμο. Τέλος η στρατιωτική εκπαίδευση έγινε περισσότερο ρεαλιστική με την πραγματοποίηση μεγάλων θερινών γυμνασίων²⁴.

Το 1912 λίγο πριν την έναρξη του πρώτου Βαλκανικού πολέμου ο ελληνικός στρατός επανασυγκροτήθηκε. Το Σεπτέμβριο του ίδιου χρόνου ο ελληνικός στρατός οργανώθηκε σε δυο ομάδες, τη Στρατιά Θεσσαλίας και τη Στρατιά Ηπείρου²⁵.

Επικεφαλής της πρώτης ομάδας ήταν ο διάδοχος του θρόνου Κωνσταντίνος, που πήρε τον τίτλο του αρχιστράτηγου και της δεύτερης ομάδας ο στρατηγός Σαπουντζάκης²⁶.

Σύμφωνα με τα επιχειρησιακά σχέδια του Γενικού επιτελείου η αποστολή της στρατιάς Θεσσαλίας ήταν η συντριβή του τουρκικού στρατού στην περιοχή της Μακεδονίας και της Στρατιάς Ηπείρου, η ενεργή άμυνα στο μέτωπο της Ηπείρου.

Το γενικό στρατηγείο στρατού Θεσσαλίας, αποτελείτο από επτά Μεραρχίες (αριθμημένες από το I ως το VII) των τριών συνταγμάτων η καθεμιά, από την ταξιαρχία του ιππικού, από τέσσερα τάγματα ευζώνων, από τα οποία δυο συνέθεταν το απόσπασμα Γεννάδη και τα άλλα δυο το απόσπασμα Κωνσταντινόπουλου και από την υπηρεσία Μετόπισθεν²⁷. Η συνολική δύναμη της στρατιάς Θεσσαλίας ήταν περίπου 100.000 άντρες από τους οποίους οι 2.885 ήταν αξιωματικοί και οι 83.596 οπλίτες, 24.591 κτήνη, 5.308 οχήματα διαφόρων τύπων, 70 πολυβόλα, 96 πεδινά, 24 ορειβατικά και 54 τοπομαχικά πυροβόλα²⁸.

Το στρατηγείο Ηπείρου αποτελείτο από οχτώ τάγματα πεζικού και ευζώνων, από μια ίλη ιππικού, από ένα λόχο σκαπανέων και 24 ορειβατικά πυροβόλα. Πολύ αργότερα και συγκεκριμένα κατά τον δεύτερο Βαλκανικό πόλεμο ο στρατός Ηπείρου μετονομάσθηκε σε VIII μεραρχία²⁹. Διέθετε δύναμη περίπου 20.000 αντρών από τους οποίους οι 486 ήταν αξιωματικοί, οι 14.447 οπλίτες, 4.247 κτήνη, 924 οχήματα, 12 πεδινά, 12 ορειβατικά και 18 τοπομαχικά πυροβόλα³⁰.

Εκτός από τον τακτικό στρατό σημαντική ήταν και η βοήθεια των εθελοντών, που προσήλθαν τόσο από το εσωτερικό όσο και από το εξωτερικό.

Με τη βοήθεια τους δημιουργήθηκαν τα επονομαζόμενα «Σώματα Προσκόπων» (Φώτο, σελ. 44), που οργανώθηκαν σε 95 και η δύναμη τους ανερχόταν σε 6.000 περίπου άντρες από τους οποίους οι 3.556 δηλαδή τα 77 σώματα ήταν Κρήτες³¹. Την ίδια ώρα εθελοντές, κυρίως Ιταλοί φιλέλληνες δημιούργησαν το σώμα των Γαριβαλδίνων, (Φώτο, σελ. 51). Το σώμα πήρε το όνομά του από τον ιταλό στρατηγό Γαριβάλδι Ροτσιότι που μαζί με τον έλληνα Αλέξανδρο Ρώμα ήταν αρχηγοί των 2.300 ελλήνων και ιταλών ερυθροχιτώνων εθελοντών³². Η βοήθεια των εθελοντών υπήρξε καταλυτική τόσο στους δυο Βαλκανικούς πολέμους όσο και σε προηγούμενους πολέμους.

2.2 Αντίπαλες Δυνάμεις

Αφού μιλήσαμε για τις Ελληνικές δυνάμεις ξηράς, πιστεύουμε, ότι πρέπει, να μιλήσουμε και για τις υπόλοιπες δυνάμεις που πήραν μέρος στους Βαλκανικούς Πολέμους. Στο κεφάλαιο, λοιπόν, αυτό θα προσπαθήσουμε να δώσουμε πληροφορίες για τον όγκο των Βουλγαρικών, των Σερβικών, των Τουρκικών δυνάμεων αλλά και του στρατού των Μαυροβουνίων.

Θα ξεκινήσουμε με το στρατό της Βουλγαρίας που θεωρείται πρωτοπόρος στις πολεμικές προπαρασκευές³³. Ύστερα από επιστράτευση, οι Βουλγαρικές δυνάμεις διέθεταν δύναμη 300.000 πεζών και 5.000 ιππέων, που υποστηριζόταν από 720 πυροβόλα. Οι δυνάμεις αυτές διαχωρίζονταν σε 11 μεραρχίες, μια και μια ταξιαρχία ιππικού και 80 τάγματα εθνοφρουρών³⁴. Κάθε μεραρχία διέθετε δυο ταξιαρχίες πεζικού των δυο συνταγμάτων. Στη συνέχεια κάθε σύνταγμα διέθετε τέσσερα τάγματα, κατ' επέκταση κάθε μεραρχία διέθετε 16 τάγματα. Επικεφαλής του Βουλγαρικού στρατού στο τυπικό μέρος ήταν ο Βασιλιάς Φερδινάνδος, ουσιαστικά όμως ο στρατηγός Σαβώφ. Οι Βουλγαρικές δυνάμεις είχαν αναλάβει την περιοχή της Θράκης και πιο συγκεκριμένα τη Ρωμυλία και τις Σαράντα Εκκλησιές. Ο Σερβικός στρατός διέθετε δέκα μεραρχίες και τέσσερις ταξιαρχίες πεζικού και μια μεραρχία ιππικού, που υποστηριζόταν από 500 πυροβόλα. Ήταν οργανωμένος σε τέσσερις στρατιές και επικεφαλής του ήταν ο Πούτνικ. Αντικειμενικός σκοπός των σερβικών δυνάμεων ήταν η προστασία της Πρίστινα, του Κουμάνοβο, Σκοπίων, η κοιλάδα του Στρυμόνα και το Νόβι Παζάρ.

Ο στρατός του Μαυροβουνίου ήταν ο μικρότερος, καθώς μετά από επιστράτευση μπορούσε να παρατάξει 35.000 άντρες. Η δυναμή του διαχωριζόταν σε τέσσερις μεραρχίες πεζικού, που υποστηριζόταν από 130 πυροβόλα³⁵. Οι τρεις μεραρχίες του στρατού του Μαυροβουνίου είχαν σαν σκοπό την κατάληψη της Σκόδρας. Η τέταρτη μεραρχία είχε σαν σκοπό της να βοηθήσει τη σερβική στρατιά να καταλάβει το Νόβι Παζάρ.

Ο αντίπαλος του Βαλκανικού συνασπισμού, οι τουρκικές δηλαδή δυνάμεις ήταν ιδιαίτερα ισχυρές. Συνολικά ο τουρκικός στρατός διέθετε 48 μεραρχίες πεζικού και δυο μεραρχίες ιππικού με 340.000 πεζούς, 6.000 ιππείς, 850 πυροβόλα εκστρατείας και 750 πυροβόλα θέσης³⁶. Διαχωριζόταν δε σε δυο στρατιές, τη στρατιά Θράκης και τη στρατιά Μακεδονίας. Η πρώτη είχε ως αποστολή των Βουλγαρικών δυνάμεων ενώ η δεύτερη την αντιμετώπιση των Ελλήνων, των Σέρβων και των Μαυροβουνίων.

Από την μετέπειτα εξέλιξη των πολέμων αποδείχθηκε πως οι τουρκικές δυνάμεις ήταν σε θέση να αντιμετωπίσουν οποιαδήποτε Βαλκανική δύναμη μεμονωμένα, όχι όμως και τη συγκεντρωτική επίθεση των μικρών Βαλκανικών κρατών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

3.1 Γενικές πληροφορίες

Ενδυμασία είναι το σύνολο των εξωτερικών ενδυμάτων, το σύνολο των αντικειμένων, που φοράει ο άνθρωπος σε μια χρονική στιγμή για την προστασία, την εξυπηρέτηση και την αξιοποίηση της ζωής του³⁷. Σαν γενική έννοια περιλαμβάνει και τα μέσα κάλυψης του κεφαλιού, υπόδησης αλλά και τα διακοσμητικά στοιχεία που συνοδεύουν ένα πλήρες ντύσιμο. Το ένδυμα αποτελεί σύμβολο του ατομικού ρόλου στην κοινωνία και προσφέρει πληροφορίες αναγνώρισης, αποδοχής και καθορισμού ταυτότητας για όποιον το φέρει³⁸. Με αυτό διαχωρίζονται οι κοινωνικές ομάδες, επιλέγοντας το ανάλογα με τα αισθητικά κριτήρια και τις ανάγκες τους. Δεν είναι μάλιστα τυχαίο, που η ενδυμασία θεωρείται και είναι μορφή επικοινωνίας και γλώσσας των ανθρώπων. Παράλληλα πιστεύεται ότι είναι η ταυτότητα της προσωπικότητάς μας.

Αφού δώσαμε κάποιες γενικές πληροφορίες για το ένδυμα, θα αναφερθούμε πιο συγκεκριμένα στην στρατιωτική στολή ως σύμβολο εξουσίας και δύναμης . μέσα από αυτή το άτομο αλλάζει μορφή, ώστε να επιβάλλεται στους άλλους. Η στολή λειτουργεί ως μέσο αναγνώρισης των υπηρεσιών που προσφέρει το άτομο που τη φοράει³⁹.

Οι στρατιωτικές στολές ποικίλουν από χώρα σε χώρα, αφού η καθεμιά έχει τις δικές της διαφοροποιήσεις ανάλογα με την ψυχοσύνθεσή, την ιστορία, τις παραδόσεις και γενικά τον τρόπο σκέψης. Ο σημειολογικός χαρακτήρας των στολών είναι εντυπωσιακός, αρχίζοντας από το χρώμα.

Ο λόγος καθιέρωσης ενός ορισμένου χρώματος γίνεται με αίτια το φυσικό περιβάλλον της χώρας ή τον χώρο, στον οποίο κινείται ο κάθε στρατός. Σήμερα μάλιστα οι στρατιωτικές στολές ρυθμίζονται με αυστηρές διατάξεις. Άξιο λόγου είναι το γεγονός πως το 1899 αλλά και το 1907 καθορίστηκε με συμφωνία στη Χάγη, ότι πρέπει να υπάρχουν διαφοροποιήσεις μεταξύ των αντιμαχόμενων στρατευμάτων⁴⁰. Επιπλέον διαφοροποιήσεις παρατηρούνται και πρέπει να υπάρχουν μεταξύ των στολών των στρατιωτών και των ανωτέρων αξιωματικών.

Όσο αφορά τις ελληνικές στρατιωτικές στολές είναι προσαρμοσμένες στην ελληνική φύση. Το χρώμα της στολής προσαρμόζεται με το περιβάλλον καθώς χρησιμοποιείται με σκοπό να ξεγελάσει τον αντίπαλο. Το χρώμα, λοιπόν, των ελληνικών στρατιωτικών στολών δεν μπορούσε να είναι άλλο από το χακί, που ταιριάζει απόλυτα με το χρώμα του περιβάλλοντα χώρου. Το ύφασμα τους διαδραματίζει και αυτό σημαντικό ρόλο, καθώς με το ανάλογο ράψιμο πρέπει να είναι λειτουργικό, άνετο, στέρεο και προστατευτικό. Η διαφοροποίηση τώρα των απλών στρατιωτών και των ανώτερων αξιωματικών γίνεται με τα επιπλέον διακοσμητικά στοιχεία στις στολές των δευτέρων. Στις στολές των ανώτερων αξιωματικών παρατηρούμε την ύπαρξη ταινιών στο πηλήκιο, καθώς επίσης χρυσοκέντητα αστέρια στις επωμίδες, και γαλόνια, στοιχεία δηλαδή που δείχνουν το βαθμό.

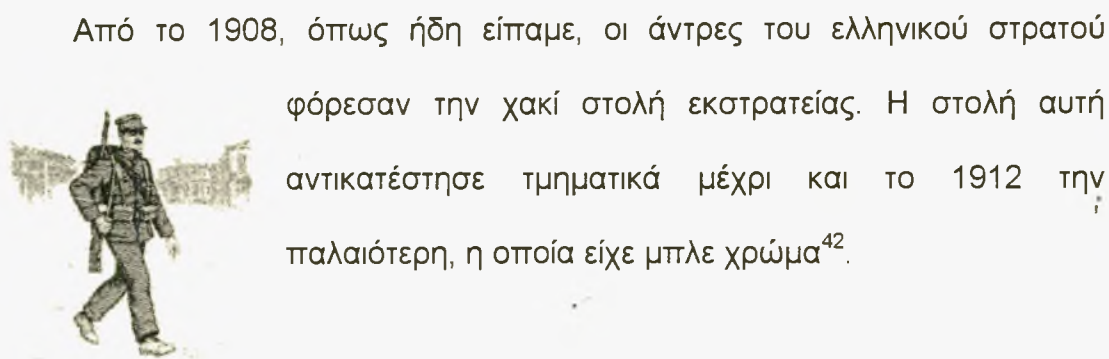
Συγχρόνως, όμως, με την χακί στρατιωτική στολή παρατηρούμε και την ύπαρξη ενός σώματος που φορεί την παραδοσιακή ελληνική φορεσιά, δηλαδή την φουστανέλα.

Η φουστανέλα μπορεί να είναι απλή ή με πολλές πιέτες, μονόχρωμη ή σε βαθύς χρωματισμούς, οπότε χρησιμοποιείται ως πανωφόρι⁴¹. Βασικό στοιχείο της φορεσιάς αυτής είναι το πουκάμισο με τα μεγάλα μανίκια, που έχει συνήθως λευκό χρώμα. Αργότερα η φουστανέλα θα αποκτήσει εθνική σημασία, θα χαρακτηριστεί εθνικό σύμβολο αλλά παράλληλα θα περιοριστεί σε τυπικές και τελετουργικές χρήσεις.

Στις επόμενες σελίδες θα προσπαθήσουμε να περιγράψουμε χωριστά τις στολές των στρατιωτών, των ανωτέρων αξιωματικών και να δώσουμε πληροφορίες για την εξάρτυση και τον οπλισμό τους.

3.2 Στολές ελληνικών δυνάμεων ξηράς

Οι Ελληνικές δυνάμεις ξηράς διαχωριζόταν σε μεραρχίες, οι οποίες αποτελούνταν από δυνάμεις πεζικού, πυροβολικού, ιππικού αλλά και εθελοντών γαριβαλδίνων.

Από το 1908, όπως ήδη είπαμε, οι άντρες του ελληνικού στρατού φόρεσαν την χακί στολή εκστρατείας. Η στολή αυτή αντικατέστησε τμηματικά μέχρι και το 1912 την παλαιότερη, η οποία είχε μπλε χρώμα⁴².

Οι στολές του ελληνικού στρατού ποίκιλαν ανάλογα με το βαθμό αυτού που την φορούσε αλλά και την εποχή. Έτσι, οι αξιωματικοί είχαν στη διάθεση τους στολή για τη μάχη και στολή εξόδου, χειμερινή και θερινή ενώ οι οπλίτες από την άλλη μεριά διέθεταν μόνο στολή μάχης θερινή και χειμερινή επίσης. Παρακάτω θα προσπαθήσουμε να δώσουμε μια γενική άποψη των χαρακτηριστικών των ελληνικών στολών.

Θα ξεκινήσουμε από τη στολή εκστρατείας των **ελλήνων στρατιωτών** (Φώτο, σελ. 41). Η στολή αυτή αποτελούνταν από το πηλήκιο, το χιτώνιο, το παντελόνι, τη χλαίνη και τα άρβυλα.

Το **πηλήκιο** ήταν γερμανικού τύπου, μοντέλο του 1907 και ήταν κατασκευασμένο από μάλλινο χακί ύφασμα. Είχε επίσης χακί υφασμάτινο γείσο και υποσιάγωνο από ανοιχτόχρωμο δέρμα.

Μπροστά στο πηλήκιο ήταν κεντημένη επάνω μια κορώνα (Φώτο, σελ. 36), από κάτω ακριβώς το εθνόσημο άσπρου και μπλε χρώματος, ενώ είχε και παράρραμα στο χρώμα του σώματος που άνηκε ο στρατιώτης. Αργότερα γύρω στο 1910 το πηλήκιο αντικαταστάθηκε από καινούργιο γαλλικού τύπου, διατήρησε όμως τα γενικά χαρακτηριστικά του.

Το **χιτώνιο** ήταν κατασκευασμένο από μάλλινο χακί ύφασμα, κούμπωνε με μια σειρά πέντε μεταλλικών κουμπιών και το κολάρο του ήταν κλειστό και αναδιπλωμένο. Είχε τέσσερις εξωτερικές τσέπες που σκεπάζονταν με υφασμάτινα καπάκια και κούμπωναν και αυτά με μεταλλικά κουμπιά. Τα μανίκια κατέληγαν σε ακροχειρίδες πάνω από τις οποίες σύμφωνα με το γαλλικό σύστημα υπήρχαν διαγώνια γαλόνια που έδειχναν το βαθμό. Το χιτώνιο είχε επίσης υφασμάτινες επωμίδες που στερεώνονταν με ένα μεταλλικό κουμπί και από πίσω είχε άνοιγμα 10 εκατοστά περίπου.

Το **παντελόνι** ήταν μακρύ και κατασκευασμένο από μάλλινο χακί ύφασμα. Για τους έφιππους στρατιώτες το παντελόνι είχε σχήμα κυλόπτας ιππασίας, ήταν δε κατασκευασμένο και αυτό από το ίδιο χακί ύφασμα.

Η **χλαίνη** (Φώτο, σελ. 41) κατασκευασμένη από μάλλινο χακί ύφασμα είχε κολάρο, που ήταν κλειστό και αναδιπλωμένο. Κούμπωνε μπροστά με μια σειρά από πέντε μεταλλικά κουμπιά και όπως το χιτώνιο, είχε επωμίδες που κούμπωναν με ένα μεταλλικό κουμπί. Τα μανίκια της ήταν στην άκρη αναδιπλωμένα και έφερε παραρράματα που έδειχναν το σώμα του στρατιώτη⁴³. Πίσω η χλαίνη είχε υφασμάτινη ζώνη αποτελούμενη από δυο μέρη, τα οποία κούμπωναν μπροστά με ένα υφασμάτινο κουμπί. Είχε επίσης στο πίσω μέρος άνοιγμα περίπου 25 εκατοστών⁴⁴.

Τέλος η στολή εκστρατείας των στρατιωτών ολοκληρώνονταν με τα άρβυλα από ανοιχτόχρωμο επίσης δέρμα, με προσαρμοσμένα μεταλλικά σπιρούνια.

Οι Εύζωνοι του πεζικού έφεραν και αυτοί χακί στολή εκστρατείας αποτελούμενη από το φαρίον ή φέσι, την χακί χλαίνη ή νουλαμά και τα υπόλοιπα στοιχεία της ευζωνικής στολής, που παρέμειναν τα ίδια (Φώτο, σελ. 43).

Αυτό ήταν η φέρμελη, το πουκάμισο, η φουστανέλα, οι λευκές ευζώνικες κάλτσες, οι καλτσοδέτες με τις μαύρες φούντες και φυσικά τα τσαρούχια (Φώτο, σελ. 42). Οι εύζωνες μπορούσαν να φοράνε μια φουστανέλα κάτω από το χακί ντουλαμά⁴⁵.

Ο χακί ντουλαμάς των ευζώνων ήταν κατασκευασμένος από το ίδιο ύφασμα της χλαίνης των στρατιωτών και κούμπωνε με μια σειρά πέντε μεταλλικών κουμπιών. Το κολάρο του ήταν κλειστό και αναδιπλωμένο, οι επωμίδες του ήταν περαστές και κούμπωναν με ένα μεταλλικό κουμπί. Τα άκρα των μανικιών ήταν αναδιπλωμένα και στο κάτω μέρος της χλαίνης υπήρχαν δυο λοξές τσέπες. Τόσο το κολάρο όσο και οι αναδιπλώσεις των μανικιών είχαν κόκκινο παράρραμα, ενώ οι επωμίδες ήταν κατασκευασμένες από κόκκινο ύφασμα. Τέλος το φαρίον ή φέσι ήταν χακί με μαύρη φούντα και μπροστά είχε κεντημένη την κορώννα και το εθνόσημο.

Για τους **αξιωματικούς** και τους **ανθυπασπιστές** των ελληνικών δυνάμεων ξηράς η χακί στολή εκστρατείας και ασκήσεων καθιερώθηκε το 1910⁴⁶. Η στολή τους αποτελούνταν από το πηλήκιο, το χιτώνιο, το παντελόνι ιππασίας, την χλαίνη, το αδιάβροχο, τις δερμάτινες περικνημίδες και τα γάντια (Φώτο, σελ. 52).

Αρχικά το **πηλίκιο** εκστρατείας ήταν γερμανικού τύπου και είχε υποσιάγωνο και γείσο από ξανθό δέρμα. Το πηλήκιο των κατώτερων αξιωματικών είχε γύρω από το στεφάνι του μια χρυσόπλεκη ταινία πλάτους 10 εκατοστών. Το πηλήκιο των ανώτερων αξιωματικών είχε δυο τέτοιες ταινίες, που η καθεμιά είχε απόσταση από την άλλη 4 εκατοστά περίπου. Οι στρατηγοί τέλος είχαν στο στεφάνι του πηληκίου τους μια ταινία πλάτους 25 εκατοστών⁴⁷ (Φώτο, σελ. 47). Γύρω από το στεφάνι του πηληκίου χρυσές ταινίες έδειχναν το βαθμό του αξιωματικού, ενώ μπροστά του είχε χρυσόπλεκη την κορώνα και το κατασκευασμένο από χρυσό γαλόνι και είχε λευκά παραρράματα.

Το **χιτώνιο** είχε κολάρο όρθιο και κούμπωνε με μια σειρά από πέντε χρυσά κουμπιά. Το κολάρο και οι ακροχειρίδες των μανικιών είχαν παραρράματα στο χρώμα του σώματος που ανήκε ο αξιωματικός. Οι επωμίδες του χιτωνίου ήταν σκληρές και κατασκευασμένες από τσόχα ή βελούδο, το χρώμα τους ποίκιλε ανάλογα με το σώμα του αξιωματικού. Πάνω στις επωμίδες υπήρχαν εξάκτινα χρυσοκέντητα αστέρια που έδειχναν το βαθμό του αξιωματικού⁴⁸. Επίσης το χιτώνιο είχε τέσσερις τσέπες, που σκεπάζονταν με υφασμάτινα καπάκια με μύτες, χωρίς όμως να κουμπώνουν με κουμπί. Τέλος τα μανίκια στις άκρες του είχαν δυο μεταλλικά κουμπιά.

Το παντελόνι είχε σχήμα κυλόττας ιππασίας και είχε έγχρωμα παραρράματα στις εξωτερικές ραφές του. Οι αξιωματικοί και οι ανθυπασπιστές έφεραν μαζί περικνημίδες από ξανθό δέρμα ή υφασμάτινες χακί ταινίες (γκέτες) ή μαύρες μπότες. Οι ανώτεροι αλλά και οι έφιπποι αξιωματικοί έφεραν και σπιρούνια (Φώτο, σελ. 46).

Η χλαίνη των αξιωματικών ήταν κατασκευασμένη από μάλλινο χακί ύφασμα, ενώ ήταν μακρά και βραχεία. Η χλαίνη, όπως και το χιτώνιο, έφερε τα διακριτικά του βαθμού του αξιωματικού.

Το αδιάβροχο των αξιωματικών ήταν κατασκευασμένο από χακί ύφασμα, εμποτισμένο σε καουτσούκ, τα κουμπιά του ήταν κοκάλινα και είχαν χρώμα χακί. Στο αδιάβροχο δεν υπήρχε κανένα διακριτικό βαθμού. Η στολή των αξιωματικών και των ανθυπασπιστών ολοκληρωνόταν με τα γάντια, που ήταν κατασκευασμένα από καφέ δέρμα.

Όσον αφορά τις θερινές στολές τόσο των αξιωματικών όσο και των στρατιωτών του ελληνικού στρατού, πρέπει να πούμε, ότι ήταν κατασκευασμένες από ελαφρύ χακί ύφασμα. Τα διακριτικά του βαθμού ήταν ίδια με αυτά των χειμερινών στολών αλλά οι θερινές δεν είχαν παραρράματα.

3.3 Διακριτικά βαθμού

Όπως προαναφέρθηκε στο παραπάνω κεφάλαιο οι χακί στολές εκστρατείας των υπαξιωματικών, των αξιωματικών και των ανθυπασπιστών έφεραν διακριτικά βαθμού, παραρράματα και επωμίδες που έδειχναν το σώμα στο οποίο άνηκαν αυτοί.

Ξεκινώντας από τους **υπαξιωματικούς**, τα διακριτικά βαθμού τους ήταν τοποθετημένα χαμηλά στα μανίκια πάνω από τις ακροχειρίδες τόσο στο χιτώνιο και την χλαίνη όσο και στο ντουλαμά των ευζώνων. Τα γαλόνια ήταν τοποθετημένα διαγώνια και αποτελούνταν από μια χρυσή ή αργυρή ταινία⁴⁹, ενώ ήταν ραμμένα πάνω σε τσόχα, που είχε το χρώμα του σώματος, όπου άνηκε ο υπαξιωματικός. Ένα γαλόνι πλάτους 7 χιλιοστών έδειχνε τον Υποδεκανέα, ένα πλάτους 2 εκατοστών το Δεκανέα, δύο τον Λοχία και τρία τον Επιλοχία⁵⁰ (Φώτο, σελ. 45).

Το χρώμα των επωμίδων, των παραρραμάτων και της τσόχας που ήταν ραμμένα τα γαλόνια ποίκιλε ανάλογα με το σώμα. Έτσι, το κόκκινο χρώμα έφεραν οι άντρες του πεζικού, των ευζώνων και οι νοσοκόμοι. Το χρώμα για το πυροβολικό ήταν το ζωηρό κόκκινο, το «ερυθρόδανο», για τους ιππείς το βυσσινί και τέλος για το μηχανικό το μπλε. Οι στρατιώτες δεν είχαν έγχρωμα παραρράματα και οι επωμίδες τους είχαν χακί χρώμα. Να συμπληρώσουμε, ότι πάνω στις επωμίδες ήταν ραμμένα από μαύρη τσόχα και άλλα διακριτικά ή εμβλήματα, όπως ο αριθμός του συντάγματος.

Συνεχίζοντας με τους **αξιωματικούς** και τους **ανθυπασπιστές** του ελληνικού στρατού πρέπει να πούμε ότι τα διακριτικά του βαθμού τους ήταν ραμμένα στο στεφάνι του πηλίκιου τους αλλά και στις επωμίδες του χιτωνίου και της χλαίνης τους.

Μια χρυσή ταινία 5 χιλιοστών στο πηλίκιο έδειχνε τον Ανθυπολοχαγό, δυο τον Υπολοχαγό και τρεις το Λοχαγό. Μια χρυσή ταινία 10 χιλιοστών και από πάνω μια χρυσή πλάτους 5 χιλιοστών έδειχνε τον Ταγματάρχη, δυο ταινίες των 5 χιλιοστών τον Αντισυνταγματάρχη και τρεις τον Συνταγματάρχη. Στο πηλίκιο του Στρατηγού πάνω από τη χρυσή ταινία πλάτους 25 εκατοστών υπήρχε μια λεπτή ταινία, που έφερε ο Υποστράτηγος και δυο ταινίες ο Αντιστράτηγος και ο Στρατηγός⁵¹. Στο διάστημα ανάμεσα στις ταινίες που έδειχναν το βαθμό, το πηλίκιο είχε το χρώμα του σώματος στο οποίο ανήκε ο αξιωματικός.

Οι **επωμίδες** των Αξιωματικών και των Ανθυπασπιστών ήταν κατασκευασμένες από τσόχα ή βελούδο και τα χρώματα τους ήταν κόκκινο για το πεζικό και τους Στρατηγούς, βυσσινί για το ιππικό, ζωηρό κόκκινο ή «ερυθρόδανο» για το πυροβολικό και τέλος μπλε για το μηχανικό.

Όσον αφορά τις επωμίδες να αναφέρουμε ότι αυτές των κατώτερων αξιωματικών και των ανθυπασπιστών είχαν στη μέση τους μια ταινία χρυσόπλεκη πλάτους 2 εκατοστών πάνω στην οποία ένα αργυρόπλεκτο εξάκτινο αστέρι έδειχνε το βαθμό του Ανθυπολοχαγού, δυο του Υπολοχαγού και τρία του Λοχαγού⁵² (Φώτο, σελ. 36). Η επωμίδα ωστόσο των Ανθυπασπιστών δεν έφερε κανένα διακριτικό ή αστέρι.

Οι επωμίδες των ανώτερων αξιωματικών είχαν δυο τέτοιες χρυσές ταινίες σε όλο το μήκος τους. Η απόσταση ανάμεσα στις δύο ταινίες ήταν περίπου 2 εκατοστά και πάνω σ' αυτή υπήρχε είτε ένα χρυσοκέντητο εξάκτινο αστέρι που έδειχνε τον Ταγματάρχη, είτε δυο που έδειχναν τον Αντισυνταγματάρχη, είτε τρία που έδειχναν το Συνταγματάρχη (Φώτο, κάτω μέρος της σελίδας).

Τέλος οι επωμίδες του Στρατηγού είχαν ολόκληρη την επιφάνειά τους καλυμμένη με ένα χρυσόπλεκτο γαλόκι, πάνω στο οποίο ένα αργυρόπλεκτο αστέρι έδειχνε τον βαθμό του Υποστράτηγου, δυο του Αντιστράτηγου και τρία του Στρατηγού.

*Το εθνόσημο των
πληκίων του
Ελληνικού Στρατού*

*Από αριστερά προς τα δεξιά: επομίδα Αντιστράτηγου,
επομίδα Συνταγματάρχη του Μηχανικού και επομίδα
Λοχαγού του Πυροβολικού*

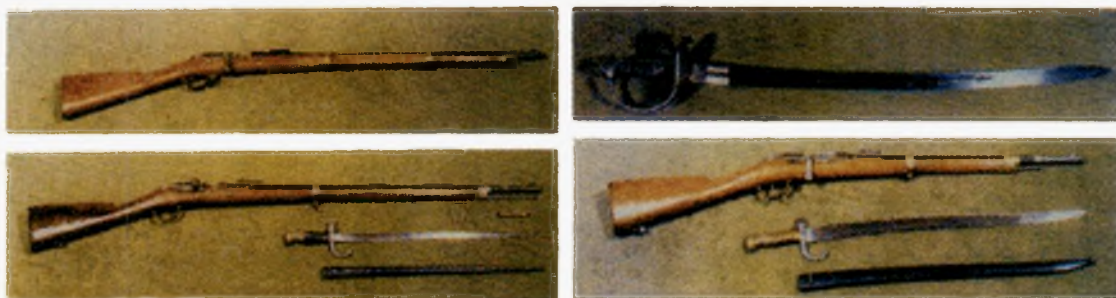

3.4 Οπλισμός – Εξάρτυση

Αφού αναφερθήκαμε διεξοδικά στις στολές των στρατιωτών, των αξιωματικών και των ανθυπασπιστών θεωρούμε επιτακτική την ανάγκη να ασχοληθούμε με τον οπλισμό αλλά και τις εξαρτήσεις των παραπάνω.

Ξεκινώντας, λοιπόν με τους **στρατιώτες** του πεζικού και τους **εύζωνες**, αναφέρουμε ότι ήταν οπλισμένοι με το αυστριακό τυφέκιο Μάνλιχερ M1903 και την κοντή ξιφολόγχη του⁵³ (Φώτο, σελ. 39). Το τυφέκιο αυτό κατασκευάστηκε ειδικά για τον ελληνικό στρατό, ο οποίος το χρησιμοποίησε από το 1903 ως το 1941, είχε διαμέτρημα 6,5 χιλιοστών και δεσμίδα 5 φυσίγγιων.

Οι **πυροβολητές** και οι **ιππείς** ήταν οπλισμένοι με την κοντή αυστριακή καραμπίνα Μάνλιχερ M1903 και την κοντή ξιφολόγχη της (Φώτο, σελ. 39). Οι ιππείς δεν έφεραν ξιφολόγχη αλλά σπάθη ιππικού M1887 αυστριακού τύπου, που χαρακτηριστικό της ήταν το βάρος της αλλά και ο σπαθιστήρας της από ξανθό δέρμα. Να τονίσουμε εδώ, ότι οι μονάδες δεύτερης γραμμής ήταν οπλισμένες με παλαιότερο οπλισμό, δηλαδή γαλλικό τυφέκιο πεζικού και καραμπίνα ιππικού και πυροβολικού grass M1877, με ένα φυσίγγιο και διαμέτρημα 11 χιλιοστών.

Οι **επιλοχίες** όλων των σωμάτων, εκτός από αυτούς των ευζώνων, ήταν οπλισμένοι με σπάθη και γαλλικό περίστροφο, το Modelle d' Ordonnance M1873, με διαμέτρημα 11,4 χιλιοστά. Οι **Αξιωματικοί** και οι **Ανθυπασπιστές** του Πεζικού και του Μηχανικού έφεραν την ελληνική σπάθη του Πεζικού M1868, ενώ οι αντίστοιχοι του ιππικού έφεραν την ελληνική σπάθη του Αξιωματικού του ιππικού M1887⁵⁴. Ο σπαθιστήρας καθώς και η φούντα του ξίφους των Αξιωματικών και των Ανθυπασπιστών ήταν χρυσόπλεκτος. Να σημειώσουμε εδώ, ότι κατά τη διάρκεια εκστρατείας έφεραν και δερμάτινο σπαθιστήρα.

Τελειώνοντας την αναφορά μας στον οπλισμό του ελληνικού στρατού πρέπει να κάνουμε γνωστό ότι οι Αξιωματικοί εκτός απσό τα υπηρεσιακά περίστροφα και πιστόλια έφεραν και προσωπικά διαφόρων τύπων, σύμφωνα πάντα με τις συνήθειες της εποχής.

Όσον αφορά την **εξάρτυση** η καινούργια καθιερώθηκε συγχρόνως με τη νέα στολή εκστρατείας. Οι εξαρτύσεις M1908 τόσο του Πεζικού όσο και του Μηχανικού και των Ευζώνων ήταν κατασκευασμένες από ανοιχτόχρωμο δέρμα και αποτελούνταν από τη ζώνη, δυο μπροστινές φυσιγγιοθήκες, μια μεγαλύτερη πίσω και στο κέντρο της μέσης, την ξιφοκρεμάστρα αριστερά και δεξιά το υδροδοχείο (παγούρι). Οι φυσιγγιοθήκες όπως και το υδροδοχείο ήταν ελληνικής κατασκευής αλλά με γερμανικό πρότυπο M1895 και M1889 αντίστοιχα⁵⁵. Η εξάρτυση συμπληρωνόταν με δερμάτινους ιμάντες.

Για τους **ΙΠΠΕΙΣ** η εξάρτυση είχε ίδια ζώνη με αυτή του πεζικού αλλά στο πίσω μέρος της είχε ειδικό ιμάντα, που κρατούσε κολλημένη την караμπίνα στην πλάτη κατά τη διάρκεια του καλπασμού. Οι φυσιγγιοθήκες των ιππέων ήταν δυο μικρές δίδυμες, τοποθετημένες δεξιά και αριστερά της πόρπης. Η εξάρτυση των ιππέων δεν είχε δερμάτινους ιμάντες όπως αυτή του πεζικού, αλλά δυο ειδικούς δερμάτινους ιμάντες για την ανάρτηση της σπάθης αριστερά της ζώνης. Οι ιππείς είχαν και μια εφεδρική φυσιγγιοθήκη, έναν υφασμάτινο τελαμώννα με οκτώ θήκες⁵⁶, την οποία κατά την διάρκεια της πεζομαχίας έφεραν χιαστί από τον αριστερό ώμο στο δεξί πλευρό. Κατά τη διάρκεια πορείας ο τελαμώννας φερόταν διπλωμένος στον αριστερό μάρσιπο της σέλας.

Όλοι οι στρατιώτες του ελληνικού στρατού, εκτός των έφιππων, εφοδιάστηκαν με νέο γυλιό και σιτιοδόχη ελληνικής κατασκευής από χακί ύφασμα σύμφωνα με το γερμανικό πρότυπο M1895.

Τέλος οι **Αξιωματικοί** και οι **Ανθυπασπιστές** του ελληνικού στρατού με την καινούρια χακί στολή εκστρατείας έφεραν εξάρτυση κατασκευασμένη από ανοιχτόχρωμο δέρμα. Η εξάρτυση τους αποτελούνταν από ζώνη, θήκη περιστρόφου, διόπτρας και ιμάντες για την ανάρτηση της σπάθης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πεζικό: Οπλίτης, 1912

Στη φωτογραφία ο στρατιώτης φοράει τη χακί στολή εκστρατείας M1908, ενώ φέρει και την χλαίνη.

Οπλισμός: Ο οπλίτης φέρει αυστριακό τυφέκιο Μάλνιχερ MOD 1903, διαμετρήματος 6,5 χιλ. και την κοντή ξιφολόγχη του MOD 1903.

Εξάρτηση: Η εξάρτηση του MOD 1908 ήταν σχεδιασμένη για το ελληνικό πεζικό πάνω σε Αυστροουγγρικά πρότυπα. Ήταν κατασκευασμένη από ανοιχτόχρωμο δέρμα και περιλάμβανε τρεις μεγάλες φυσγγιοθήκες, ξιφοκρεμάστρα, παγούρι, πάνινη σιτιοδόχη και γερμανικού τύπου γυλιός.

Πεζικό: Εύζωνας, 1912

Ο εύζωνας φέρει την παλιά λευκή ευζωνική στολή, όπως αυτή είχε διαμορφωθεί από το 1880. Η στολή αποτελούνταν από το κόκκινο φαρίο, τη μαύρη μεταξωτή φούντα, τη φέρμελη (γυέκο) από μάλλινο ύφασμα, με κόκκινο κολάρο, μαύρα κεντήματα και χρυσά μεταλλικά στρόγγυλα κουμπιά, το λευκό υποκάμισο με τα φαρδιά μανίκια, τις λευκές μάλλινες κάλτσες με τις μαύρες καλτσοδέτες με φούντες & τα τσαρούχια. Στα μανίκια της φέρμελης ήταν ραμμένα τα χρυσά γαλιόνια των υπαξιωματικών.

Οπλισμός: Ο εύζωνας φέρει αυστριακό τυφέκιο Μάλνιχερ MOD 1903, διαμετρήματος 6.5 χιλ. και κοντή ξιφολόγη MOD 1903.

Εξάρτυση: Η εξάρτυση του κατασκευασμένη από ανοιχτόχρωμο δέρμα ήταν μοντέλο του 1908 και αποτελούνταν από ζώνη, τρεις φυστηγιοθήκες και ξιφοκρεμάστρα. Στα δεξιά κρεμόταν σπιτιδόχη από φαιοπράσινο ύφασμα και δεξιά παγούρι MOD 1874.

Πεζικό: Εύζωνας, 1912

Η χακί στολή του εύζωνα περιγράφεται για πρώτη φορά στον Ιούνιο του 1908. Τη στολή αυτή, που αποτελούνταν από χακί φαρίο και ντουλαμά, φορούσαν οι εύζωνοι κατά τη διάρκεια της μάχης, αφού πρώτα αφαιρούσαν τις φούντες από το φαρίο και τις καλτσοδέτες.

Οπλισμός: Αυστριακό τυφέκιο Μάλνιχερ MOD 1903, διαμετρήματος 6,5 χιλ. και κοντή ξιφολόγη MOD 1903.

Εξάρτηση: Εξάρτηση MOD 1908 με ζώνη, τρεις φουσιγγιοθήκες, ξιφο-κρεμάστρα, σιτιοδόχη και παγούρι.

Πρόσκοποι: Λοχίας, 1912

Οι πρόσκοποι ήταν εθελοντικό σώμα που δρούσε στις γραμμές του ελληνικού στρατού. Φορούσαν τη χακί στολή εκστρατείας M1908 και χακί ευζωνικές κάλτσες. Εδώ ο πρόσκοπος φοράει πηλήκιο γερμανικού τύπου με προσαρμοσμένο ύφασμα για να προστατεύεται από τον ήλιο. Φέρει διακριτικά βαθμού λοχία πεζικού.

Οπλισμός: Ο λοχίας φέρει περίστροφο *Modelle d'Ordonna* ή *Ce M1873* διαμετρήματος 11,4 χιλιοστά και Αυστριακή καραμπίνα *Μάλνιχερ M1903 6,5 χιλ.*

Εξάρτηση: Δερμάτινες φυσίγγιοθήκες και παπούρι.

Μηχανικό: Επιλοχίας, 1912

Ο επιλοχίας του σχεδίου ανήκει στο Μηχανικό όπως μαρτυρούν και τα μπλε παραρράματα, τα επάργυρα κουμπιά και τα γαλόνια από αργυρές ταινίες της χακί στολής εκστρατείας M1908.

Οπλισμός: Ο λοχίας φέρει το γαλλικό περίστροφο *Modelle d' Ordonnance M1893* διαμετρήματος 11,4 χιλιοστά και σπάθη πεζικού M1868.

Εξάρτηση: Ζώνη αριστερά της οποίας κρεμόταν δυο δερμάτινοι ιμάντες ανάρτησης της σπάθης.

Πεζικό: Λοχαγός, 1912

Η στολή αυτή καθιερώθηκε από το Μάρτιο του 1910 και διατηρήθηκε σ' αυτή τη μορφή ως το 1915

Οπλισμός: Φέρει γαλλικό περίστροφο *Modelle d' Ordonnance* διαμετρήματος 11,4 χιλιοστά και σπάθη M1868.

Εξάρτηση: Η εξάρτηση είναι κατασκευασμένη από ανοιχτόχρωμο δέρμα με πιστολοθήκη, θήκη για κιάλια και ιμάντες ανάρτησης της σπάθης.

Πεζικό: Υποστράτηγος, 1912

Αυτή τη στολή φορούσαν οι Έλληνες Στρατηγοί με μικρές διαφορές, κυρίως στα διακριτικά ως το 1936. εδώ ο υποστράτηγος φέρει τη χακί στολή εκστρατείας M1910 και τη βραχεία του χλαίνη.

Οπλισμός: Φέρει σπάθη αξιωματικού του ελληνικού πεζικού M1868 με χρυσόπλεκτο σπαθιστήρα.

Εξάρτηση: Ιμάντας ανάρτησης της σπάθης από μαύρο γυαλιστερό δέρμα καθώς και δερμάτινη θήκη περιστρόφου

Πυροβολικό: Δεκανέας, 1912

Η στολή MOD1908 είναι όμοια με την χακί στολή εκστρατείας των οπλιτών του πεζικού. Στις επωμίδες της στολής εκτός από τον αριθμό του συντάγματος είχαν δυο μαύρα πυροβόλα διασταυρωμένα χιαστί. Για προστασία από τον ήλιο οι στρατιώτες προσάρμοζαν ένα κάλλυμα στον αυχένα από χακί ύφασμα.

Οπλισμός: Φέρει αυστριακή καραμπίνα Μάλινχερ M1903, διαμετρήματος 6,5 χιλ. και την κοντή ξιφολόγη του M1903.

Εξάρτυση: Η εξάρτυσή του είναι παλιά γαλλικού τύπου, μοντέλο του 1868 και αποτελείται από ζώνη και ξιφοκρεμάστρα του gras M1874.

Πυροβολικό: Υπολοχαγός, 1912

Ο Υπολοχαγός φέρει τη μεγάλη στολή M1868. το πηλήκιο του, σύμφωνα με το γαλλικό πρότυπο είχε λοφίο, φτιαγμένο από κόκκινα φτερά στρουθοκαμήλου. Το χιτώνιο είχε στην κάθε πλευρά μια χρυσοκέντητη φλογοφόρο ροιά και κούμπωνε με δυο σειρές επίχρυσα μεταλλικά κουμπιά. Οι επωμίδες ήταν φτιαγμένες από χρυσόπλεκτα κορδόνια και είχαν αργυρόπλεκτα κουμπιά, που έδειχναν το βαθμό. Το χιτώνιο είχε πίσω άνοιγμα, με βυσσινί παράρραμα και μια πλατιά βυσσινί ταινία σε κάθε πλευρά του. Τα υποδήματα ήταν φτιαγμένα από λουστρίνι δέρμα και είχαν σπιρούνια.

Οπλισμός: Φέρει σπάθη του ελληνικού πυροβολικού M1868 με χρυσόπλεκτο σπαθιστήρι.

Εξάρτηση: Ο αξιωματικός φέρει ζώνη M1868 κατασκευασμένη από μαύρο γυαλιστερό δέρμα. Είχε πόρπη με δυο λεοντοκεφαλές και δυο μαύρους δερμάτινους ιμάντες ανάρτησης της σπάθης.

Ιππικό: Λοχίας, 1912

Ο Λοχίας φέρει τη χακί στολή εκστρατείας, MOD 1908 με κουμπιά από λευκό μέταλλο και γαλιόνια από επάργυρες ταινίες.

Οπλισμός: *Φέρει σπάθη του ελληνικού πυροβολικού M1868 με χρυσόπλεκτο σπαθιστήρα.*

Εξάρτηση: *Η εξάρτηση του MOD 1908 ήταν σχεδιασμένη για το ελληνικό ιππικό. Ήταν κατασκευασμένη από ανοιχτόχρωμο δέρμα και αποτελούνταν από ζώνη, που είχε μπροστά δυο δίδυμες φυσιγγιοθήκες, πίσω ειδικό ιμάντα για να κρατιέται η καραμπίνα κατά την διάρκεια του καλπασμού.*

Αριστερά της ζώνης κρεμόταν δυο δερμάτινοι ιμάντες ανάρτησης της σπάθης.

**Γαριβαλδίνιοι εθελοντές:
Ταγματάρχης, 1912**

Οι Γαριβαλδίνιοι εθελοντές ήταν μικρό στρατιωτικό σώμα που δρούσε στο πλευρό του ελληνικού στρατού στο μέτωπο της Ηπείρου. Στο Β' Βαλκανικό πόλεμο του 1913 δεν έλαβαν μέρος λόγω έλλειψης πολεμικών υλικών. Η στολή τους αποτελούνταν από κόκκινο κεπί όμοιο με το χακί του ελληνικού στρατού. Φορούσαν επίσης κόκκινα χιτώνια και στα μανίκια έφεραν τους βαθμούς των Γαριβαλδίνων. Οι επωμίδες τους, όπως και οι δερμάτινες περικνημίδες τους, ήταν όμοιες με αυτές του ταγματάρχη του ελληνικού στρατού. Η εμμονή του σώματος αυτού να φέρει κόκκινο πληθήκιο και χιτώνιο είχε ως αποτέλεσμα να αποδεκατιστούν από τα τουρκικά πυρά.

Οπλισμός: Οι Γαριβαλδίνιοι έφεραν περίστροφο goli M1909 διαμετρήματος 45 χιλ. και σπάθη του ελληνικού πεζικού M1868 με χρυσοκέντητο σπαθιστήρα.

Εξάρτυση: Ο ταγματάρχης έφερε δερμάτινη ζώνη με θήκη περιστρόφου δεξιά και θήκη για τα κιάλια αριστερά.

Πεζικό: Ανθυπολοχαγός Πεζικού, 1912

Ο Ανθυπολοχαγός φέρει τη χακί στολή εκστρατείας M 1910. Έχει αντικαταστήσει τις μπότες με υφασμάτινες ταινίες και χαμηλά άφβυλα.

Οπλισμός: Φέρει γαλλικό περιστροφο *Modelle d' Ordonnance* διαμετρήματος 11,4 χιλιοστά και σπάθη M1868.

Εξάρτηση: Ζώνη κατασκευασμένη από ανοιχτόχρωμο δέρμα με πιστολοθήκη, και θήκη για κιάλια αριστερά, ενώ δεξιά δερμάτινους ιμάντες ανάρτησης της σπάθης.

Ιππικό: Ταγματάρχης, 1912

Η στολή αυτή που φέρει ο ταγματάρχης του σχεδίου είναι η παλιά στολή εκστρατείας M1870. Στο πλήκιο υπάρχει αργυροκέντητο κόσμημα, ενώ το χιτώνιο έχει διακοσμητικά μαύρα κορδόνια. Οι επωμίδες MOD1868 είναι πλεκτές κατασκευασμένες από άργυρο πλεκτά κορδόνια και έχουν πάνω χρυσόπλεκτα κουμπιά, που δείχνουν το βαθμό του Αξιωματικού. Το παντελόνι είναι ιππασίας και έχει μια πλατιά βυσσινί ταινία στην κάθε εξωτερική ραφή του.

Οπλισμός: Ο ταγματάρχης φέρει την σπάθη του ελληνικού ιππικού με χρυσόπλεκτο σπαθιστήρα.

Εξάρτηση: Θήκη για κιάλια και αργυρόπλεκτοι ιμάντες ανάρτησης.

Συμπεράσματα

Ξεκινώντας τη συγγραφή αυτής της εργασίας είχαμε ως στόχο την άντληση πληροφοριών για τη στρατιωτική στολή και ειδικότερα για τη στολή των Ελληνικών δυνάμεων κατά τη διάρκεια των δυο Βαλκανικών Πολέμων. Η προσέγγιση του θέματος έγινε σε τρία στάδια. Αρχικά ορίσαμε τον χώρο των Βαλκανίων και αναφερθήκαμε στα γεγονότα που οδήγησαν στους δυο πολέμους. Κρίναμε, ότι η διεξοδική αναφορά των γεγονότων ήταν απαραίτητη, καθώς διαπιστώσαμε ότι η μορφή των στολών αλλάζει ανάλογα με τη χρονική περίοδο. Στη συνέχεια, αφού αναλύσαμε πρώτα τον όγκο των ελληνικών δυνάμεων, ασχοληθήκαμε με την ελληνική στρατιωτική στολή. Διαχωρίσαμε τις στολές ανάλογα με το βαθμό αυτών που τη φορούσαν και έπειτα τις περιγράψαμε δίνοντας πληροφορίες για τον οπλισμό και την εξάρτηση.

Μέσα από την έρευνά μας, προέκυψε, ότι η στολή αποτελεί σημειολογικό κωδικό της κοινωνίας και συγχρόνως είναι σύμβολο δύναμης και εξουσίας. Η στρατιωτική στολή με τα ποικίλα χαρακτηριστικά της προσφέρει πληροφορίες αναγνώρισης, αποδοχής και καθορισμού της ταυτότητας όποιου τη φέρει. Βλέποντας, λοιπόν μια στολή μπορούμε να διαπιστώσουμε, αν αυτός που τη φοράει είναι απλός στρατιώτης ή ανώτερος αξιωματικός, αλλά και σε ποιο σώμα ανήκει. Την εποχή αυτή παράλληλα με τις στολές ευρωπαϊκού τύπου, κάνει ακόμα την εμφάνισή της και η ελληνική παραδοσιακή φουστανέλα, που χαρακτηρίστηκε αργότερα «εθνική».

Σημαντικό ρόλο για τη στρατιωτική στολή κάθε λαού παίζει και το χρώμα, στο οποίο δίνονται διάφορες σημασίες. Για την ελληνική στολή επιλέχτηκε ένα χρώμα άμεσα συνυφασμένο με τη φύση, τον ουρανό και τη θάλασσα της Ελλάδας. Ταυτόχρονα πρέπει να πούμε ότι εκτός από τη μορφή, ουσιαστικός είναι και ο ρόλος του υφάσματος. Δεν είναι τυχαία, λοιπόν, η επιλογή του μάλλινου υφάσματος για τις στολές του ελληνικού στρατού, αφού επέτρεπε ελευθερία στις κινήσεις, ζέσταινε το σώμα και παράλληλα το άφηνε να αναπνέει.

Διαπιστώνεται τέλος, ότι η στρατιωτική στολή περνάει συνέχεια αλλαγές και διαφοροποιήσεις, ώστε να μπορεί συνεχώς να ανταποκρίνεται στις ανάγκες του στρατού.

Υποσημειώσεις

1 -3 -11

Θεοδώρου Βελλιανίτη, Νικόλαου Κλαδά, Νικηφόρου Μοσχόπουλου, κ.α., - *Βαλκάνια, Οι Βαλκανικοί και οι Ελληνοτουρκικοί Πόλεμοι* -, εκδόσεις Μέδουσα, Αθήνα, 1999, σελ. 13, 14, 15

2

Σωφρ. Χατζησαββίδης, - «Αίμος», στη *Μεγάλη Εγκυκλοπαίδεια Κόσμος* -, (τόμος 2^{ος}), εκδόσεις Κοντέος, Θεσσαλονίκη, 1978, σελ. 81

4 - 5 - 6

Νίκος Παπαϊωάννου, - «Βαλκανική Χερσόνησος», στη *Μεγάλη Εγκυκλοπαίδεια Κόσμος* -, (τόμος 5^{ος}), εκδόσεις Κοντέος, Θεσσαλονίκη, 1978, σελ. 385-388

7-17

Γ. Βαληνάκης, Θ. Βερέμης, Κ. Ιορδανίδης, Π. Κίτσος, - *Η αμυντική πολιτική των Βαλκανικών κρατών*-, εκδόσεις Πατταζήση, Αθήνα, 1991, σελ. 58-59, 74-75

8-33-34-35-36-23

Παντελής Καρύκας, - *Βαλκανικοί πόλεμοι, 1912 - 1913* -, εκδόσεις Επικοινωνίες Α.Ε., Αθήνα, (χ.χ.), σελ. 9, 13-15

18-21

Βακαλόπουλος Ε. Απόστολος, - *Νέα Ελληνική Ιστορία 1204-1985* -, εκδόσεις Βανιάς, Θεσσαλονίκη, 1990, σελ. 346-351

19-20

Νίκος Παπαϊωάννου, - «Βαλκανικοί Πόλεμοι», στη *Μεγάλη Εγκυκλοπαίδεια Κόσμος* -, (τόμος 5^{ος}), εκδόσεις Κοντέος, Θεσσαλονίκη, 1978, σελ. 390-392

22 - 31 - 32

Παντελής Καρύκας, - *Ελληνικός Στρατός, 1821 - 1922* -, εκδόσεις Επικοινωνίες Α.Ε., Αθήνα, (χ.χ.), σελ. 46, 49, 50

54

Ευρυδίκη Αμπατζή (επιμέλεια), Βουλή των Ελλήνων, - *Η Ελλάδα των Βαλκανικών Πολέμων 1912-1913* -, εκδόσεις Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα, 2003, σελ. 39-42

9 - 10 - 12 - 13 - 14 - 15 - 16

Τάσος Βουρνάς, - *Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας* -, εκδόσεις Αφών Τολίδη Ο.Ε., Αθήνα, 1997, σελ. 126, 127, 130-139, 146

24 - 26 - 28

Λεωνίδας Σ. Μπλαβέρης, - «Βαλκανικοί πόλεμοι» -, στο αφιέρωμα *Ελληνικοί Πόλεμοι του περιοδικού Πόλεμος και Ιστορία*, Αθήνα, (χ.χ.), σελ. 22-24, 30

25 - 27 - 29 - 30

Υπουργείο Εθνικής Άμυνας Επιτελείο Υπουργού, - *Α Βαλκανικός πόλεμος & η απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης* -, σελ. 12, 19, 31

37 - 38 - 39 - 40

Νέλλη Λαγάκου, - *Η ενδυμασία δια μέσου των αιώνων* -, εκδόσεις Δωδώνη, Αθήνα-Γιάννενα, 1998, σελ. 14, 26, 29, 30

41

Λεωνίδας Α. Δημητρέλης, «Ελληνική παραδοσιακή φορεσιά», στην *Παγκόσμια Εγκυκλοπαίδεια Μόδας* -, οργανισμός Δημητρέλη, Θεσσαλονίκη, 1985, σελ. 180

42 - 46 - 47 - 48 - 50 - 51 - 52 - 53 - 55 - 56

Γιάννης Μυλωνάς, *Στολές των Βαλκανικών Πολέμων* -, Στρατηγικές εκδόσεις ΕΠΕ, Αθήνα, (Χ.Χ.), σελ. 29-36

43

Παραρράματα υπήρχαν επίσης στο κολάρο της χλαίνης, στο κολάρο και τις ακροχειρίδες του χιτωνίου αλλά και στο παντελόνι

44

Άνοιγμα πίσω είχε & η χλαίνη των εφίππων αξιωματικών, 64εκ. περίπου, το οποίο κούμπωνε με έξι μεταλλικά κουμπιά

45

Κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων η λευκή φουστανέλα καταργήθηκε, αφού με τις νέες πολεμικές συνθήκες δεν ήταν πρακτική

49

Τα γαλόνια των υπαξιωματικών του πεζικού των ευζώνων και του πυροβολικού ήταν χρυσά ενώ τα γαλόνια των υπαξιωματικών του Μηχανικού και των ιππέων αργυρά

Βιβλιογραφία

1. Βακαλόπουλος, Ε. Απόστολος, *Νέα Ελληνική Ιστορία 1204-1985*, εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη, 1990
2. Βαληνάκης, Γ. Βερέμης, Θ., Ιορδανίδης, Κ., Κίτσος, Π., κα., *Η αμυντική πολιτική των Βαλκανικών κρατών*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1991
3. Βελλιανίτη, Θεοδώρου, Κλαδά, Νικόλαου, Μοσχόπουλου, Νικηφόρου, Κυριακόπουλου, Ηλία, *Βαλκάνια, Οι Βαλκανικοί και οι Ελληνοτουρκικοί Πόλεμοι*, εκδόσεις Μέδουσα, Αθήνα, 1999
4. Αμπατζή, Ευρυδίκη (επιμέλεια), Βουλή των Ελλήνων, *Η Ελλάδα των Βαλκανικών Πολέμων 1912-1913*, εκδόσεις Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα, 2003
5. Βουρνάς, Τάσος, *Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας*, εκδόσεις Αφών Τολίδη Ο.Ε., Αθήνα, 1997
6. Λαγάκου, Νέλλη, *Η ενδυμασία δια μέσου των αιώνων*, εκδόσεις Δωδώνη, Αθήνα-Γιάννενα, 1998
7. Καρύκας, Παντελής, *Βαλκανικοί πόλεμοι 1912 - 1913*, εκδόσεις Επικοινωνίες Α.Ε., Αθήνα, (χ.χ.)
8. Καρύκας, Παντελής, *Ελληνικός Στρατός 1821 - 1922*, εκδόσεις Επικοινωνίες Α.Ε., Αθήνα, (χ.χ.)
9. Κατσιμάρδος, Τάκης, «Διπλασιάστηκε η Ελλάδα», Εφημερίδα Έθνος , Αθήνα, 2/6/2002, σελ. 53
10. Μπλαβέρης, Σ. Λεωνίδας, «Βαλκανικοί πόλεμοι», στο αφιέρωμα Ελληνικοί Πόλεμοι 20^{ος} αιώνας του περιοδικού Πόλεμος και Ιστορία, Αθήνα, (χ.χ.), σελ. 22
11. Μυλωνάς, Γιάννης, *Στολές των Βαλκανικών Πολέμων*, Στρατηγικές εκδόσεις ΕΠΕ, Αθήνα, (χ.χ.)

12. Παπαϊωάννου, Νίκος, «Βαλκανική Χερσόνησος», στη *Μεγάλη Εγκυκλοπαίδεια Κόσμος*, (τόμος 5^{ος}), εκδόσεις Κοντέος, Θεσσαλονίκη, 1978

13. Παπαϊωάννου, Νίκος, «Βαλκανικοί Πόλεμοι», στη *Μεγάλη Εγκυκλοπαίδεια Κόσμος*, (τόμος 5^{ος}), εκδόσεις Κοντέος, Θεσσαλονίκη, 1978

14. Υπουργείο Εθνικής Άμυνας - Επιτελείο Υπουργού, *Α' Βαλκανικός Πόλεμος, η απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης*

15. Χατζησαββίδης, Σωφρ., «Αίμος», στη *Μεγάλη Εγκυκλοπαίδεια Κόσμος*, (τόμος 5^{ος}), εκδόσεις Κοντέος, Θεσσαλονίκη, 1978

16. Δημητρέλης, Α. Λεωνίδας, «Ελληνική παραδοσιακή φορεσιά», στην *Παγκόσμια Εγκυκλοπαίδεια Μόδας*, εκδόσεις οργανισμός Δημητρέλη, Θεσσαλονίκη, 1985

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

004000102112